

Török Gergely:

M. TÓTH GYÖRGY: A KATONABÁRÓ. SZURMAY SÁNDOR, A MONARCHIA MAGYAR HADVEZÉRE CÍMŰ KÖNYVÉRŐL

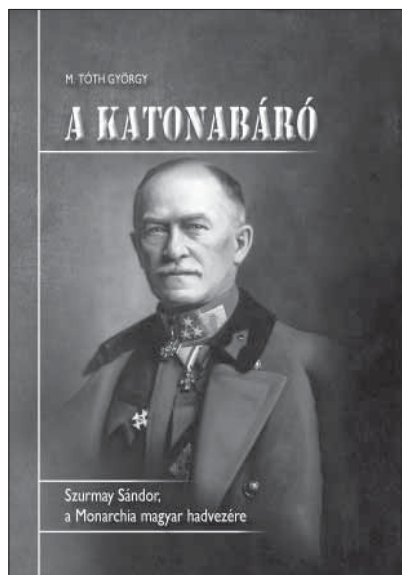
M. Tóth György frissen megjelent könyvében egy a Nagy Háborút végigszolgáló, sikeres magyar hadvezér, báró Szurmay Sándor életrajzát dolgozta fel újszerű megközelítésben. A szerző komplex képet igyekezett alkotni a címszereplőről, ezért katonai pályafutásának inkább csak lépcsőit, mintsem a csatákban betöltött szerepét ábrázolta részleteiben. Ennek oka abban keresendő, hogy életrajzában hadieseményei voltak hangsúlyosak a korábbi szakirodalomban. Már a bevezetőben kiemeli a szerző, hogy a hadvezér és családjának életét eddig egyetlen munka sem dolgozta fel, ezért a kötet célját ebben határozta meg.

A mű keretes szerkezetű, melyben a zárást a kulcsszavakból összeállított, összefoglaló életrajz képezi. Többek között megtalálható ebben a fejezetben kitüntetései, előléptetései és kiadott műveinek jegyzéke. A kitüntetések felsorolásánál a szerző nem az időrendi, hanem a viselési sorrend feltüntetésére törekedett, mely komoly segítséget jelent azok rangsorolása szempontjából is.

Már a kötet borítójából is kiderül – melyen a báró Héya Zoltán által 1937-ben készített portréja látható –, hogy a korabeli források dominálnak a könyvben. Belelapozva rengeteg idézetet találunk. Mivel a mű alapvetően olyan információkat és tényeket közöl, melyek teljesen újnak számítanak a történetírásban, ezért az író szakszerűen minden állítását egy elsődleges forrásból idézve és arra hivatkozva alátámasztja. Fontos megjegyezni, hogy kifejezetten olvasmányos M. Tóth György stílusa, mely – kiegészülve a szinte minden oldalon megtalálható fényképekkel és térképekkel – könnyeddé és minden szempontból informatívá teszi a kiadványt.

A források jegyzéke is sokat elárul az életrajzi kötetéről. A rengeteg korabeli irat nemcsak hitelessé teszi a közölt információkat, hanem kutatási szempontból segítségül is szolgálhat a korszakban jártas történészek számára. Külön érdekesség, hogy a korabeli publicisztikai források mennyiségileg és tartalmilag is hangsúlyos szerepet kapnak. A fejezeteket a szerző időrendi sorrendben, az életesemények között húzott világos határvonalakkal több nagy szakaszra tagolja.

Az első szakaszban a szerző a báró családfáját vizsgálja meg, melyben világos indokolással megjelöli azt a 18. század eleji időpontot, mikor a sziléziai Szurma(y) család Magyarországra, Dunaegyházára költözött. A genealógiai vizsgálat eredményeként a beköltözés ideje valamikor 1732 és 1745 közötti időszakra tehető, mivel az előbbi időpontban tartott összeírás

még nem említi őket, utóbbi időpont pedig az első alkalom, mikor a családnév megjelenik az evangélikus egyházi anyakönyvekben. A család történetének ilyen korai időkben való megismerésére a szerző közsgégtörténeti kutatásokat és evangélikus egyházi anyakönyvi kivonatokat vett alapul. A Szurma(y) család a kezdetektől jómódú volt, megfelelő anyagi biztonságban élt. Betelepedésüktől fogva próbáltak minél gyorsabban beilleszkedni, ennek is köszönhető, hogy a gyermekek kifejezetten magyar családokba házasodtak be. A Szurma(y) ak férfi ágát végigvezetve – a Petőfi-kutatásokban összegyűjtött iskolai névjegyzékek alapján – kiderült, hogy a címszereplő egyik őse, Samuel Szurmay nagy nemzeti költőnk, akkori nevén Alexander Petrovics osztálytársa volt. Nem sokkal később, az 1820-as évek végén Szurmay Sándor felmenői Boksánbányára költöztek, itt született meg később, 1860. december 19-én a kötet címszereplője is. Ebben az időszakban nyerte el a vezetéknevét a végleges „Szurmay” formáját. M. Tóth György lelkiismeretes utánajárásának köszönhetően még a szülői ház pontos címét is megszerezte, fényképet is mellékel róla a kötetbe. Az író emellett külön fejezeteket szánva a rokonságnak, testvéreknek, a meglévő források felhasználásával levezette a család különvált ágait is.

A mű következő nagy szakasza már kifejezetten Szurmay Sándorral foglalkozik, azon belül leginkább tanulmányaival és karrierje első állomásaival. Eszerint a helyi elemi elvégzése után a szegedi főreáltanodában tanult tovább 1871–1874 között. 1875-ben apja hirtelen bekövetkezett halála miatt kereső foglalkozást kellett találnia, így hét éven keresztül, egészen 1882-ig az Osztrák–Magyar Államvasút-társaság hivatalnokaként dolgozott. Huszonkét éves korában, az érvényben lévő Véderő-törvény értelmében a 3. korosztályban sorozták be a honvédséghez, ahol 8 heti kiképzés után, a Ludovika Akadémia kétéves tisztképző tanfolyamára került. A két év letelte után hadnagyi kinevezést nyert, mely után előjárói felfigyeltek tehetségére, és felkérték, hogy maradjon a honvédség tényleges állományában. Innen számíthatjuk katonai pályafutásának kezdetét. Ezek után éveken keresztül továbbképzésekre, különböző tanfolyamokra, gyakorlatokra járt rendszeresen, melyeken kitűnő eredménnyel végzett, teljesített. A későbbi limanowa-lapanowi csata helyszínét és alapvetően a galíciai területeket is ilyen alkalmakon járta be, és készített földrajzi jellegű feljegyzéseket a terepről. Ezek az ismeretek később nagymértékben hozzájárultak sikeres hadvezéri pályafutásához. 1892–1898 között a Honvédelmi Minisztériumban a rendszeresített vezérkari tiszti helyek egyikére lett vezényelve. Az itt eltöltött évekről értékes információkat ad közre a kötet személyes hangvételű visszaemlékezéseiből, melyek még közelebb hozzák báró Szurmay Sándor személyét az olvasóhoz.

A szerző külön fejezetet szentelt a báró családalapításának. Többek között szerepel a könyvben Szurmay házasságkötésének időpontja, gyermekeinek születési ideje, akkori pontos lakcímük vagy a családnak a budapesti 16. kerülethez való kötődése.

A mű kitér „Uzsok majdani hőse” elméleti írásainak összefoglalására, melyet konkrét idézetekkel tesz megfoghatóbbá és érthetőbbé. Ezek főleg a honvédség történetére és helyzetére vonatkoztatva lehetnek forrásértékűek. A szerző a limanowa-lapanowi győzelmet, illetve a későbbi bárói címet, a Mária Terézia Katonai Rend Lovagkeresztjét is meghozó sikeres uzsoki védelmi harcokat helyezi Szurmay életének középpontjába. Hosszú és eredményes pályafutásának kardinális pontjai és legerőteljesebb momentumai e csaták. Ugyanakkor az idézett korabeli jelentésekből egyértelműen kitetszik: Szurmay már a világháború előtti években is folyamatos elismerésekben részesült feletteseitől, mely megalapozta ezt a fansztikus sikert.

A báró életében leginkább a Honvédelmi Minisztériumban töltött be pozíciókat, de rövidebb időszakokra csapatbeosztásokba is kinevezték – pl. 1905–1907 között a nagykanizsai

20. honvéd gyalogezred parancsnoka volt –, így nemcsak az elméleti, hanem a gyakorlati vezényleti tapasztalatokat is megszerezte. Szurmay az említett alakulattal többször is kapcsolatba került pályafutása során. Úgy is nevezték, hogy a „20-asok apja”. Az ezrednél eltöltött évek leírásához M. Tóth György a báró személyes beszámolóit használta fel nagy körültekintéssel.

A világháborúban a harctéri szereplése 1914. november 25-én kezdődött meg, mikor átvette annak a hadseregsoportnak az irányítását, melyet a későbbiekben Szurmay-hadseregsoport néven tartottak számon. A háborús években betöltött szerepéről leginkább a báró naplójából értesülünk. Az ebből kiragadott szemelvények Szurmay világháborúról alkotott képét és véleményét hűen tükrözik. Ez dinamikusabbá teszi az írást, illetve jelzi, hogy ez az időszak a báró karrierjének igen fontos szakasza.

1917 februárjában felmentették Szurmayt harctéri szolgálatai alól, és ismételten a honvédelmi minisztériumhoz helyezték, majd IV. Károly nem sokkal később honvédelmi miniszterré nevezte ki, mely pozícióját egészen a Monarchia összeomlásáig betöltötte. A szerző a továbbiakban az akkor már nyugdíjazott Szurmay életét végigkíséri a Károlyi-kormány, a Tanácsköztársaság időszakától a Horthy-korszakon és a második világháború eseményein keresztül egészen 1945. március 26-án bekövetkezett haláláig. Itt már főleg a magánéletére helyeződik a hangsúly, így az élete menetével együtt élhetjük át a magyar történelem politikailag egyik igen fordulatos időszakát. A szerző végül a Szurmay család utóéletét, többek között a báró lányainak és unokájának életútját mutatja be érdekes adatokkal és korabeli fényképekkel illusztrálva.

A kötet szerzője, M. Tóth György (aki évtizedeken keresztül újságíróként, olvasószervezőként működött a *Magyar Honvéd* magazinnál és lapelődéinél) rengeteg elsődleges, levéltári forrás felhasználásával, szakszerűen, mégis olvasmányos stílusban dolgozta fel a magyar hadtörténet egyik kiemelkedő alakjának eddig jobbra ismeretlen, feltáratlan életútját. Azzal, hogy az egész család élettörténetét is belefűzi az eseményszálba, sokkal közelebb hozza az olvasóhoz a bárót, és átláthatóbb képet alkot a történelemben betöltött szerepéről. A könyv nem csak vitéz báró uezsoki Szurmay Sándor ny. vezérezredes élete szempontjából közöl részletes információkat, hiszen a források gazdag jegyzéke segítségül szolgálhat további kutatások számára is.